ACADEMIA ROMÂNĂ

BARBU ȘTIRBEI

CA EDUCATOR

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

EXTRAS DIN:
ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
Seria II. — Tom. XXXV.
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

BUCUREȘTI
LIBRARIILE SOCEC & Comp., și C. SFETEA
LEIPZIG — OTTO HARRASSOWITZ.
VIENA — GEROLD & COMP.
1913.
33.550

Prețul 20 bani.

www.dacoromanica.ro

Analele Societății Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1873.

Analele Academiei Române. — Seria II: L. B.

Tom. I—X — Desbaterile și memoriile Academiei în 1879—1888.
Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1878—1888 . . . . . 2.—
Tom. XI—XX. — Desbaterile și memoriile Academiei în 1888—1898.
Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1888—1898 . . . . . 2.—
Tom. XXI.—Desbaterile Academiei în 1898—9 . . . . . 5.—
» *XXI.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 6.—
» *XXII.*—Desbaterile Academiei în 1899—1900 . . . . . 6.—
» *XXII.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 3.—
» *XXIII.*—Desbaterile Academiei în 1900—1901. . . . . 5.—
» *XXIII.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 4.—
» *XXIV.*—Desbaterile Academiei în 1901—2. . . . . 6.—
» *XXIV.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 3.—
» *XXV.*—Desbaterile Academiei în 1902—3 5,50
» *XXVI.*—Desbaterile Academiei în 1903—4. . . . . 5.—
» *XXVI.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 5.—
» *XXVII.*—Desbaterile Academiei în 1904—5 . . . . . 8.—
» *XXVII.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 4.—
» *XXVIII.*—Desbaterile Academiei în 1905—6. . . . . 5.—
» *XXVIII.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 6.—
» *XXIX.*—Desbaterile Academiei în 1906—7 . . . . . 6.—
» *XXIX.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 8.—
Cronica Vascanilor (Județul Suceava), de *Radu Rosetti* 1,50
Despre originea și transformările clasei stăpânitoare din Moldova, de *Radu Rosetti* . . . . . —,70
Un boier oltean la Karlsbad în 1796—1797: călătoria lui Barbu Știrbei în apus, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Congresul pentru Proprietatea literară și artistică, de *A. D. Xenopol* . . . . . —,20
Câtevă fărâme din corespondența lui Alexandru Vodă Ghica, Domn și Caimacam al Țerii-Românești, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Congresul sociologic din Londra și organizarea militară a școalelor în România, de *A. D. Xenopol* . . . . . —,30
Despre censura în Moldova. I. Inființarea censurii de guvernul provizor rus și funcționarea ei sub acel regim, 1828—1834, de *Radu Rosetti* . . . . . —,40
— II. Censura sub Mihaiu Sturdza, 1834—1849, de *Radu Rosetti* . 1,50
— III. Censura cărților evreești în Moldova sub domniile regulamentare, de *Radu Rosetti*. . . . . —,60
Neconștiutul în istorie, de *A. D. Xenopol* . . . . . —,30
Evoluția în istorie, de *A. D. Xenopol* . . . . . —,30
Tradiția istorică în chestiunea originilor române, de *Dimitrie Onciul*. —,20
Două Zamfire, domnițe române din secolul XVI, trecute în Transilvania, de *Ioan Pușcariu* . . . . . —,30
Câtevă osbervațiuni asupra îndatoririlor militare ale Cnejilor și boierilor moldoveni în secolii XIV și XV, de *I. Bogdan* . . . —,30
Contribuții la istoria Moldovei între anii 1448—1458, de *I. Bogdan*. —,30
Evangheliile dela Homor și Voroneț din 1473 și 1550, de *I. Bogdan* 1.—
XXX.—Desbaterile Academiei în 1907—8 . . . . . 5.—
XXX.—Memoriile Secțiunii Istorice . . . . . 6.—
Despre censura în Moldova. IV. Censura sub Grigorie Ghica și desființarea ei, de *Radu Rosetti* . . . . . 1.—
Cetatea Neamțului dela podul Dâmboviței în Muscel, de *I. Pușcariu*. —,20
Notiță despre monetele lui Petru Mușat, de *Nicolae Docan* . . . 1.—
Lupta între Drăculești și Dănești, de *A. D. Xenopol*. . . . . 1.—
Contribuțiuni la studiul cronicelor moldovene (Nicolae Costin, Tudosie Dubău, Vasile Dămian), de *Const. Giurescu* . . . . . —,40
Inscripțiile dela Cetatea-Albă și stăpânirea Moldovei asupra ei, de *I. Bogdan* . . . . . 1.—
Documentul Răzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec. XV, de *I. Bogdan* . . . . . 1.—
Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1898—1908 . . . . . 2.—
Tom. XXXI. — Desbaterile Academiei în 1908—9 . . . . . 5.—
» *XXXI.—Memoriile Secțiunii Istorice* . . . . . 10.—
Patruzeci și doi de ani de domnie a Regelui Carol I, de *D. Sturdza*. —,20
Un proces de sacrilegiu la 1836 în Moldova, de *Radu Rosetti* . . —,50
Letopisețul lui Azarie, de *I. Bogdan* 1,60
Cum se căutau moșiile în Moldova la începutul veacului XIX. Condica de răfueală a Hatmanului Răducanu Roset cu vechilii lui pe anii 1798—1812, de *Radu Rosetti* 1,50

www.dacoromanica.ro

BARBU ȘTIRBEI CA EDUCATOR

DE

N. IORGA
Membru al Academiei Române.

Ședința dela 21 Decemvrie 1912.

Oricine joacă un rol de frunte în viața publică lasă pe urma sa mai mult decât *faptele* pe cari a izbutit să le îndeplinească, adeseori numai printr'o fericită potrivire a împrejurărilor și, oricum, într'o frăție strânsă cu norocul. El lasă și *învățături*, îndemnuri trainice, pentru câțiva mai fericiți, nemuritoare. Și aceste învățături pleacă din exemplul de energie orientată și disciplinată pe care l-a dat, dar mai ales din legătura indisolubilă pe care a stabilit-o între această energie și un scop mai presus de pasiunile, de capriciile, de interesele legitime, de drepturile cele mai sfinte și de existența chiar a ființei sale trecătoare.

În societăți ca societățile moderne, și mai ales ca acelea dintre dânsele în cari frâul tradiției s'a rupt și n'a putut veni în locu-i conștiința interesului public, rezultată din îndelungate sforțări comune, asemenea învățături trebue să se dea cât mai des, căutându-se la toate izvoarele cari le cuprind. Căci, dacă, în ce privește oamenii conducători ai momentului, strălucirea de care firește se încunjură și respectul care-i izolează împiedecă o cunoaștere deplină a virtuților cari mai târziu numai vor fi lăudate, dacă strigătele furioase ale patimei, bănuelile invidiei și flecăria calomniilor ușoare întunecă și icoana nedesăvârșită pe care o putem avea, moartea deschide răpede tainele unei vieți întregi și asupra ei se poate face lumina cunoștinții și a recunoașterii, și, îndată ce caracterul croit prin silință și sacrificii se desluește, e o datorie a face ca valoarea lui morală să intre în curentul unei educații naționale pe care școala cel mult o pregătește și societatea singură, prin ce oferă mai bun ochilor și minții, o poate desăvârși.

www.dacoromanica.ro

De câte ori recunoștința publică ori măcar pietatea de familie îmbracă în materie trainică înfățișarea cuiva care, supt un raport sau supt altul, a stat mai sus decât oamenii obișnuiți, nu e îngăduit a privi aceasta ca un incident festiv oarecare, asupra căruia a doua zi chiar s'a trecut la ordinea zilei. Ci, dacă glorificarea publică în cel mai larg înțeles al cuvântului — căci statuea vorbește și neștiutorului de carte și acelui care disprețuește cartea — nu e îndreptățită, cei chemați a vorbi trebue să izgonească din Panteonul amintirilor unui popor pe îndrăznețul intrus, iar, dacă ea e meritată, aceiași cunoscători, aceiași judecători nebănuiți trebue să iea din nou cuvântul ca să arăte contimporanilor, ispitiți de farmecul ușuratec al unei vieți de plăceri, că și din neamul lor s'au ivit *oameni*.

I.

Un om harnic a fost de sigur Barbu Dimitrie Știrbei. Moștenise această însușire dela tatăl său, boierul oltean Dumitrachi Bibescu, unul dintre cei mai buni gospodari ai timpului său și ale cărui crescătorii de vite, ale cărui podgorii, cu vinuri tot așà de bune ca și cele vestite ale străinătății, erau lăudate de oricine. In jurul lui, la țară, ca și în casele boierești din Craiova, cari, după datina timpului, trebue să fi cuprins, în locul elegantei trândave de astăzi, o întreagă lume muncitoare, el n'a văzut decât hărnicia. Și atâta lucru i s'a cerut și lui, copilului ce se ridică, serios și plin, parcă, de o presimțire a viitorului său și a răspunderii sale, hărnicie; târziu, în scaunul de Domnie al țerii, el își aduceà aminte de acele seri de antică simplitate în cari părinții ascultau pe odraslele lor spunându-și lecțiile și lăcrămau de bucuria progreselor făcute, și el puneà înaintea oamenilor vremii sale aceste pilde înălțătoare.

A mers la Paris pentru învățătură și a dus acolo câțivà ani o vieață pe care n'o putem judecà după însemnătatea diplomei ce ar fi căpătat-o. Dar în ce harnică străbatere a cărților a petrecut acel timp, aceasta ne-o arată elementele păstrate încă ale bibliotecii sale, massivele volume frumos legate în piele brună cu vițe de aur, după moda veacului al XVIII-lea, și în cari se cuprinde literatura clasică, a celor vechi și a Francezilor, la cari i se împodobià spiritul, format în liniile generale prin solida educație și bunul exemplu de acasă. Felul său de a ceti, urmărind critic ideile pe cari i le treziau rândurile lecturilor sale, îl arată notele, pline de indignare uneori contra apăsării, altă dată de iubire pentru idealul unei umanități

www.dacoromanica.ro

bine orânduite, dar libere, pe cari le aflăm pe marginea aprigei broșuri de autoritarism obscurantist a lui Alexandru de Sturza (*Mémoire sur l'état actuel de l'Allemagne par* M. de S., Paris 1818) și cari se rezumă în dorința unui «guvern organizat după spiritul veacului».

Intors în țară, el trecù la Brașov, în zilele rele ale anului 1821, și avem scrisori ale lui pline de cele mai frumoase sentimente de familie. După încetarea lunilor de pribegie, el luă loc, cu bucuria acelui pe care munca în sine îl îndeamnă și-l răsplătește, a celui care înțelege că numai astfel omul, în scurta lui trecere, întră în ordinea de lucruri a naturii, între cele din urmă rânduri ale administrației civile. Erà în zilele Domniei lui Grigore Ghica Vodă, bun bătrân patriot și îngăduitor, a cărui stăpânire, nouă în ce privește naționalitatea stăpânitorului, urmà însă tradițiile administrației fanariote. Tânărul întors din Parisul Restaurației, plin încă de amintirile lui Napoleon I-iu, al cărui spirit de strictă și exactă administrație dăinuià și în faima politică nouă a regalității restabilite, primì întipăriri nesterse, pe cari le va fixà apoi într'un vestit raport, despre egoista destrăbălare și orientala zăbavă a oblăduirii vechiului regim.

Răsboiul din 1828 aduse pe Ruși, și ei crezură că politica lor va folosì din fixarea într'o Constituție, într'un Regulament Organic a reformelor pe cari le cereau de mult boierii mari, doritori, față de ce vedeau în Europa, de *ordine stabilită* și în Principate. Mai arde și azi în suflete ceva din focul care aici, la București, în Iulie 1848 a consumat lacom foile Regulamentului, pe care Kogălniceanu, conducătorul tineretului moldovean, declară că-l privește ca o lucrare înțeleaptă și binefăcătoare. Vom fi și în sensul lui spuind că această normă politică, în care se cuprindeà și atâta din cumințenia luminată a unui Conachi, a pregătit esențial era unei mai largi libertăți,—dacă nu și a unei griji mai atente pentru binele public.

Traducătorii de legislații din această erà și urmașii lor, adaptatorii, nu-și dau seamă în de ajuns ce muncă uriașă și cinstită se cuprinde în opera *pronunțat originală* dela 1834. Trebuiau pentru aceasta, pe lângă câteva personalități bine intenționate și deprinse cu ideile Apusului despre societate, lege, puteri, tineri de o nebiruită hărnicie și de o deplină cunoștință a lucrurilor. In Țara-Românească nimeni nu întrunià mai mult aceste calități decât Știrbei.

Legătura dintre dânsul și contele Pual Chiselev, stăpân absolut supt titlul de «președinte-plenipotențiar al Divanurilor» Principatelor,

*

www.dacoromanica.ro

se explică foarte bine fără a se atribui boierului muntean simpatii interesate pentru Rusia care-i puteà ajutà cariera. Rus doar prin tendința, generală în țara sa, de a cuprinde Răsăritul ortodox întreg în marginile Impărăției, Chiselev erà, prin toată firea și prin toată creșterea sa, un glumeț ucenic al lui Voltaire, dar și un mărturisitor sincer al crezului de libertate pentru care scrisese și lucrase veacul al XVIII-lea. Ca toți «marii seniori» ruși din vremea sa, liberal în ideile ca și în cheltuelile și în apucăturile sale, el aveà nevoie pentru a lucrà ceva de o colaborație serioasă, credincioasă, neobosită și dezinteresată. In Știrbei a găsit-o. Rapoartele sale de ministru, ca și tabloul situației principatului muntean, înfățișat prezidentului, o dovedesc în chip strălucit. Și, dacă astăzi nu e nimic mai greu decât a găsì acest ajutor de fiecare clipă, care se simte totdeauna fără a se vedeà vreodată, dacă astăzi talentele, fie și cele mai dubioase, se aruncă, la cel dintâiu pas, spre vitrina de unde pot fi văzute, apreciate și cumpărate mai bine, ce puteà să fie oare în vremea aceea când învățătura erà încă așà de rară și practica instituțiilor nouă așà de stângace ?

Acest om puteà de sigur să-și puie pe umeri încă de atunci mantia de hermină a Domniei. N'a vrut. Simțià că vremea lui nu venise, adecă vremea aceea în care nu-i mai puteà fi îngăduit să se dea înapoi. Ea nu zăbovì însă mult. O Domnie slabă fu înlăturată printr'o mișcare revoluționară, și aceasta aduse, ca ultim rezultat imediat, o îndoită ocupație imediată, a Turcilor și a Rușilor. Lângă ei, cari nu fixaseră un termen pentru părăsirea Principatelor, trebuià să stea—doar fiindcă nu se înțelegeau între sine—un Domn de neamul nostru, și anume, după noua convenție, pe șapte ani, aproape fără speranța de a puteà fi ales din nou.

Aceasta însemnà pentru noii Domni: după *o muncă uriașă, o viață zdrobită.* Să se acopere un deficit pe care oștile străine erau să-l crească an de an, să se împace conflictele între două administrații militare rivale și una civilă, locală, pe care ele o priviau ca subordonată bunului lor plac, să se cruțe susceptibilitatea unor suzerani cari priviau acuma, în era Tanzimatului, pe Domnii dela Dunăre ca pe «înalții funcționari» puși să administreze temporar două «provincii privilegiate», să se ție la o parte primejdia unor nouă uneltiri revoluționare, când broșurile dela Paris ale emigraților circulau prin țară, și să se înfrunte necontenitele intrigi ale familiilor rivale cari lucrau cu ochii ațintiți la terminul ispititor de șapte ani, — acestea, numai acestea erau punctele *im-*

www.dacoromanica.ro

puse ale programului de Domnie. Barbu Știrbei a adaus încă pe atâtea puncte de reforme cari nu-i erau cerute de nimeni. Și s'a adaus, după revenirea sa, în 1856, și problema înțelegerii cu cea de-a treia oștire de ocupație, care aduceà cu dânsa trufia și șicana administrativă a tradiției austriece. Omul harnic le-a biruit. Și în această uriașă sforțare s'a consumat. Cel ce plecà, în acelaș an, spre Apus murise supt raportul politic, precum știà că trebue să moară. Și el se aștepta ca omul să urmeze în mormântul său pe Domn, în aceeaș tăcere și în aceeaș izolare, pentru care erà pregătit.

II.

Un om modest. Izolat și într'acasta. Dați-vă în lături să treacă boierul veacului al XVIII-lea! Pământul nu-l pot călcà sacrele sale picioare: dus de supțiori se suie în carătă. Arnăutul a pus cele mai frumoase haine cusute cu aur, și tovarășul lui s'a cocoțat, în acelaș costum scânteietor, în coada trăsurii. Ca odinioară clienții din Roma și Bizanț, lacomi de *sportule* mărinimoase, ceata Țiganilor aleargă, intețindu-se la fugă, înaintea Măriei Sale. Și la vederea Măriei Sale — așà trebue să i se zică din neam în neam —, la vederea marelui ișlic bombastic, a lungii bărbi de paradă, a blănurilor scumpe, păstrate și în mijlocul verii, toți se dau în lături. Iar, dacă telegarii și roatele stropesc pe smeritul trecător cu noroiul de supt scândurile podului, el nu se supără: măririle acestei lumi sunt astfel, într'o țară în care Vodă iese în oraș cu toată oștirea pe care o are.

Omul din carătă nu e însă totdeauna așà. La moșie poate să se învârtă între oameni, poate să vorbească românește, să râdă la bucurie, să plângă la năcaz, ca alți oameni. Aici însă, în orașul de Scaun, în vederea mulțimii, nu se poate. Măreț, tăcut el trece, *eidolon vulgi*.

Sau strecurat o sută de ani. Automobile răpezi, pentru oameni cari sunt grăbiți, fug cu maximul iuțelii printr'un public burghez care nu protestă, fiindcă și el ar face mâne tot așà. Venituri întregi se aruncă pe o haină. Proprietatea rurală a unei țeri se amanetează pentru palate și primblări în străinătate în timpul cât nu e bine, nu e frumos să se găsească un om de condiție în țară.

Pe mulți această vieață nu-i ruinează numai în folosul parveniților, cari, în a doua generație, vor face și ei tot așà, și a străinilor, deprinși a *nu* face așà,—ci-i și obosește, îi îmbolnăvește, îi distruge.

www.dacoromanica.ro

Ce are a face? Vieața trebue dusă așà, *ad pompam et ostentationem.*

Iertați-mi acest termen de comparație modern. Să ne întoarcem la educatorul nostru.

Mulțumindu-se cu ce-i dădeà țara, el n'a căutat niciodată să-și ridice situația prin artificii cari stau la îndămâna oricui. Funcționarul model n'a părăsit țara decât de trei ori: odată când furtuna aruncase peste graniță întreaga clasă din care făceà parte, a doua oară, când erà nevoie să așeze în Paris și să supravegheze în cele dintâi studii pe fiii săi, cari supt acești ochi neadormiți, își scriau sârguitor caietele ce se păstrează încă și câștigau la 1847 frumoasele cărți de premii pe cari le-am regăsit, și a treia oară când prezența sa în țara unde domnise puteà fi rău interpretată și dăunătoare.

In uniforma de tăietură rusească pe care o iubià așà de mult creatorul celei dintâi școale militare românești, ori în lunga redingotă a timpului, Domnul dela 1849 apăreà totdeauna, — și acestea erau și gusturile Doamnei Elisaveta, o Cantacuzină din Moldova, — fără nici un fast. Așà-l vedeau Bucureștenii și tot așà locuitorii orașelor de provincie pe cari le cercetà adesea. O pregătire oficială-l desgustà și, de câte ori a aflat de dânsa, a luat măsuri aspre ca s'o înlăture. De ce exemplu bun a fost această atitudine într'o societate unde forma protipendadei și a epigonilor fanariotismului nu murise, își poate închipuì oricine. Ea n'a ajuns însă, precum n'a ajuns nici admirabila simplicitate de vieață a lui Vodă Cuza și a noăi dinastii, pentru a distruge unul din cele mai urîte vicii pe cari le-a strămutat la noi Asia.

III.

Pentru a fi respectat cineva, când nu se încunjoară cu fastul obișnuit, când nu ascunde personalitatea sa fizică sau morală, ci o înfățișează oricui, n'ajunge rangul cel mai înalt. Trebue sau un covârșitor talent, care să farmece, să cucerească, sau puterea nebiruită,—înaintea căreia s'au închinat fără voie și mincinoșii cei mai celebri,—a *mărturisirii și îndeplinirii permanente a adevărului.*

Un mărturisitor de adevăr în cuvinte, un făptuitor de lucruri adevărate în faptă a fost Vodă Știrbei.

Inaintea dregătorilor stricați, venali, necunoscători de datorie, intriganți, pentru întâia oară s'a înfățișat un om de care nu puteau să scape, fiindcă-i căutà acasă la dânșii, în locul îndatoririlor și al

www.dacoromanica.ro

păcatelor lor. Străbătătorul ochiu al vechiului administrator vedeà îndată partea slabă, pospăiala, lipitura de ocazie, *minciuna*. Și înaintea tuturora, fără cruțare, fără gândul la ce se va întâmplà după scurgerea celor șapte ani, i se ziceà în față totul, oricare ar fi fost situația vinovatului, numele, înrudirile lui, oricât de dulce ar fi sunat graiul de oficială lingușire pe buzele lui. Și batjocura publică îl discalificà înaintea ochilor acelora cari până atunci tremuraseră de dânsul.

Erà vechiul sistem, și bunul sistem, «oriental», dacă voiți, a legăturii directe între om și om, a controlului fățiș din partea cârmuitorului, a pedepsei imediate care lovește drept în față și o sângerà.

Adevăr erà și în creațiunile acestui om. Le făceà chibzuit, încet și sigur, fără a pierde vremea cu revenirea costisitoare în urmă, cu experiențe cari dezorganizează ce a fost, fără a întemeià în schimb o altă ordine de lucruri. Am văzut hârtiile, conceptele lui, pe marile coli de hârtie albastră, cu atâtea rânduri șterse, cu atâtea încercări oneste până la aflarea cuvântului adevărat. Dar, când erà odată ales, el făceà impresia că nu poate fi înlocuit cu altul. Așà a fost și în faptele sale: noua oștire, total reorganizată, serviciile publice puse pe o bază nouă, justiția silită a-și face datoria, și chiar acea lege rurală în care, dacă teoria țeranului «arendaș» pe pământul strămoșilor săi e nenorocită și pernicioasă, se recunosc vederile reale ale unui om ce trăise totdeauna în contact cu pământul și nu judecà după păreri de împrumut.

IV.

Realistul acesta, în fapte, a fost și un idealist, în tendințe.

Cele două concepte nu se exclud. Idealistul poate să rămâie numai un romantic, un visător, un prevăzător poate, dacă-i lipsesc acele însușiri de vedere netedă a timpului său, de gâcire a mijloacelor potrivite, de onestitate personală, prin care toate energiile să-i fie lăsate libere pentru binele public, și de hotărîre într'o necruțătoare muncă. Dar realistul nu poate aveà o valoare morală, chiar când opere întregi iese din mâna lui dibace, decât atunci când este în sufletul lui ceva care întrece și cele mai însemnate din operele îndeplinite. Acest element trebue să fie mai presus și de orice grijă privitoare la persoana, la partidul, la clasa din care face parte creatorul de realități. El nu poate privì decât umanitatea și,

www.dacoromanica.ro

în rândul întâiu, partea cea mai scumpă dintr'însa pentru oricine simte cum trebue: țara și neamul.

Incă de pe vremea când lucrà în dregătorii inferioare, se vede că în silințile lui Știrbei e mai mult decât dorința de a-și face datoria, decât râvna de a trece dincolo de dânsa, — râvnă care se întâlnește și la atâția «ariviști»: ca și Dinicu Golescu, din altă generație, el a văzut țeri străine și dorește ca și a lui să fie ca dânsele în buna rânduealà, în ordinea culturală și politică. Și, mai mult decât Dinicu, el știe că pentru aceasta se așteaptă neapărat fapta fiecăruia. Și el o dă pe a lui, hotărîndu-se a nu cunoaște în vieață, pe lângă datoriile față de familia sa, o altă chemare.

Colaborator de căpetenie al Regulamentului Organic, el nu face greșeala atâtora de a se închide în opera sa. Idealul, atât de depărtat încât niciodată nu se poate ajunge pe deplin, fiindcă nici nu e creat ca să fie ajuns, ci ca să întreție pe drumuri drepte energia societăților umane, îl face să privească tot înainte. Când chestiunea Unirii e pusă de cugetători politici tineri, el își aduce aminte că a fost vorba de dânsa și în discuțiile, prezidate de Ruși, dela 1830, și cauza unei singure Românii află într'însul un sprijinitor. Ca și Grigore Ghica, vecinul său din Moldova, el s'a declarat pentru Unire, știind bine, ca și acesta, că viitorul lui se închide prin contopirea celor două Principate.

Și, dacă, în cursul Domniei, tulburate de partide personale, a lui Vodă Cuza, pe care l-a combătut, el puteà să mai păstreze o ultimă iluzie, așezarea pe tronul României a Dinastiei nouă erà făcută s'o înlăture. Și, totuș, cu gândul la acelaș scop ultim, superior tuturor înfrângerilor și suferinților noastre, el făceà a douazi după intrarea în țară a principelui străin declarația nobilă că tot ce e onest și loial în România trebue să se adune în jurul noului stăpânitor. Și el adăugià, după obiceiul lui, la cuvânt fapta, punând în serviciul lui Carol I-iu pe toți fiii săi.

* * *

Din amintirea acestor lucruri și din interpretarea lor morală nouăle generații au de învățat ce poate în orice societate omenească, și mai ales într'una care tinde supt toate raporturile către forme superioare: hărnicia, modestia, iubirea de adevăr și idealismul, devotat patriei și națiunii.

www.dacoromanica.ro

ANEXE

(Insemnări pe cartea lui Alexandru Sturza.)

Quelle est cette autorité qui émane de la loi. Serait-ce le despotisme papal et, si vous voulez, patriarcal ?

Ce n'est pas la doctrine ni des Puffendorff, ni des Rousseau (la science du droit proclame le droit du plus fort).

(In carte: Peut-on se flatter du retour d'un meilleur ordre de choses; et surtout a-t-on le droit d'attendre que la paix et la concorde soient rétablies dans le système politique et social ?) Et pourqui non ?

(La cererea «reformei radicale» a educației:) Il y a une autre, beaucoup plus urgente, et que l'Europe entière invoque.

(La locul în care se cere «supresiunea privilegiilor academice», medievale și nepotrivite:) probablement avec le grand nombre des droits que les peuples d'Allemagne ont acquis dans ces derniers temps: Nous exceptons ceux de Bavière, de Weimar, etc.

(La fixarea cursului de studii după vocație:) neuf, dix et douze ans comme en Autriche.

(Unde se cer urmăriri contra studenților din Iena.) Il y a là de quoi exercer son talent, M-e Marchangg. Ce pasage offre à la Burschenschaft une plainte en calomnie.

(Unde se cere a nu alege profesorii pe ceilalți, cari nu aleg superiori, ci să aleagă guvernul «al cărui interes nu e al indivizilor»:) mais celui des flatteurs.

(Unde e vorba de Institutul germanic, care ar lucrà asupra Academiilor:) comme l'esprit de la diète germanique sur les peuples d'Allemagne.

(Unde e vorba de libertatea presei degenerate și de «auspiciile unei bune educații»): il fallait dire d'un gouvernement organisé d'après l'esprit du siècle.

(P. 55.) Et les journaux allemands prêchent-ils le mensonge, l'immoralité, l'impiété? Pauvre «Allgemeine Zeitung», «Patriote», «Oppositionsblatt», (în text se spuneà că ziarele trebue supraveghiate).

(Unde se critică libertatea presei:) Ce genre d'existence cause-t-il du mau

www.dacoromanica.ro

aux gouvernements d'Angleterre et des États Unis, a-t-il renversé jusqu'à présent les autels, le pouvoir, la constitution du pays?

(Mai departe:) On voit que l'auteur se trouve engagé en service.

(La locul despre «guerre de plume»:) elle est plus excusable que le guerre à feu.

(La: scandalurile libertății sunt incompatibile cu federația de State:) J'en conviens, mais c'est pourquoi on crie à la réforme, à la réorganisation de l'Allemagne.

(La: legea trebue să tuteleze scrisul:) Il n'y a pas de liberté là où les gouvernements puissent contrefaire la voix du peuple.

(La: situația Germaniei e alarmantă:) C'est l'arbre qui a porté son fruit.

(Mai departe:) L'éducation publique doit être relative aux institutions du pays: on ne traite jamais les institutions d'après l'éducation, mais bien l'éducation d'après les institutions.

L'Angleterre existe encore après le bouleversement des droits existants.

(La: têtes plus désoeuvrées qu'immorales). Ceux qui prêchent les doctrines libérales en Allemagne sont des professeurs et même des employés du gouvernement: ils ne sont donc pas désoeuvrés. Quant à la (rupt).

(La cererea «reformei educației».) Il ne s'agit toujours que de l'éducation; la réforme du système de gouvernement n'y est pour rien.

(La cererea de cenzură.) Il n'y a pas de liberté là où le pouvoir exécutif a dans ses mains la fabrique journalière des raisonnements et des faits.

(La «gouffres de la révolution»:) La révolution est finie sans retour: les peuples en ont profité; c'est le tour maintenant des gouvernemens.

(La cererea de oprire în cursuri și scrieri a lucrărilor contra religiei și guvernului:) *Contre le gouvernement*: c'est le principe essentiel.

(Legat cu «Mémoire sur l'état actuel de la civilisation dans la Grèce. par Coray; 1803).

---

www.dacoromanica.ro

Originile asiro-chaldeene ale greutăţilor romane, de *Mihail C. Suţu.* —,20
Arhiva senatorilor din Chişinău şi ocupaţiunea rusească dela 1806—1812. I. Cauzele războiului. Inceputul ocupaţiei, de *Radu Rosetti* . . . . . 2.—
Negru Vodă şi epoca lui, de *Dr. At. M. Marienescu* . . . . . —,50
Criminalitatea în România, după ultimele publicaţiuni statistice, de *I. Tanoviceanu.* . . . . . —,30
Arhiva senatorilor din Chişinău şi ocupaţia rusească dela 1806—1812. II. Negoţierile diplomatice şi operaţiunile militare dela 1807—1812. Amănunte relative la ambele ţeri, de *Radu Rosetti* 1,50
Unionişti şi separatişti, de *A. D. Xenopol* . . . . . —,50
Tom. XXXII. — Desbaterile Academiei în 1909—1910 . . . . . 5.—
» *XXXII.* — *Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 14.—
Ştiri despre veacul al XVIII-lea în ţerile noastre după corespondenţe diplomatice străine. I, 1700—1750, de *N. Iorga* . . . . . —,50
Arhiva senatorilor din Chişinău şi ocupaţia rusească dela 1806—1812. III. Amănunte asupra Moldovei dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* 1,60
— IV. Amănunte asupra Ţerii-Româneşti dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* . . . . . 2,—
Despre elementele cronologice în documentele româneşti, de *N. Docan.* . . . . . —,50
Partidele politice în Revoluţia din 1848 în Principatele Române, de *A. D. Xenopol* . . . . . —,60
Studii privitoare la numismatica Ţerii-Româneşti. I. Bibliografie şi documente, de *N. Docan* 1,20
Ştiri despre veacul al XVIII-lea în ţerile noastre după corespondenţe diplomatice străine. II, 1750—1812, de *N. Iorga* . . . . —,80
Conflictul dintre guvernul Moldovei şi mânăstirea Neamţului. I. Inainte de 1 Iunie 1858, de *Radu Rosetti.* 1,60
Marele spătar Ilie Ţifescu şi omorîrea lui Miron şi Velişco Costin, de *I. Tanoviceanu* . . . . . —,50
Luptele dela Ogretin şi Teişani din zilele de 13 şi 14 Septemvrie 1602 (7111), de *General P. V. Năsturel* . . . . . —,50
Conflictul dintre guvernul Moldovei şi mânăstirea Neamţului. II. După 1 Iunie 1859, de *Radu Rosetti* 1,50
Din amintirea unui boier Moldovean din jumătatea întâi a veacului XIX, Dimitrie Ghiţescu, 1814—1878, de *A. D. Xenopol* . . —,70
«Doamna lui Ieremia Vodă», de *N. Iorga* . . . . . 1.—
Sociologia şi socialismul, de *A. D. Xenopol* . . . . . —,20
Despre metoda în ştiinţe şi în istorie, de *A. D. Xenopol* . . . . —,20
Ţara Severinului sau Oltenia, de *Dr. At. M. Marienescu* . . . . . —,50
» *XXXIII.* — Desbaterile Academiei în 1910—1911 . . . . . 4.—
» *XXXIII.* — *Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 12.—
Francisc Rákóczy al II-lea, învietorul conştiinţei naţionale ungureşti şi Românii, de *N. Iorga* . . . . . —,40
Un călător italian în Turcia şi Moldova în timpul războiului cu Polonia, de *N. Iorga* . . . . . —,30
Două documente privitoare la Revolta boierilor din ţara Făgăraşului în favoarea lui Mihnea Vodă numit cel Rău, 1508—1510, de *Ioan Puşcariu* . . . . . —,20
Carol al XII-lea, Petru cel Mare şi ţerile noastre, de *N. Iorga* . 1.—
Câtevă note despre cronicele şi tradiţia noastră istorică, de *N. Iorga* . . . . . —,20
Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene. Luarea Basarabiei şi Moruzeştii, de *N. Iorga* . . . . . —,40
Răscoala Seimenilor în potriva lui Mateiu Basarab, de *N. Iorga* . —,30
Cevă despre ocupaţiunea austriacă în anii 1789—1791, de *N. Iorga.* 1.—
Insemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iaşi şi Bucureşti în istoria renaşterii României, de *D. A. Sturdza.*
—— —— I. Tratatul de Paris din 30 Martie 1856 . . . . . —,40
—— —— II. Anul 1856 1,20
—— —— III. Anul 1857 1,60
—— —— IV. Lucrările Divanurilor ad-hoc din Iaşi şi Bucureşti. 1,60
—— —— V. Anul 1858. Căimăcămia din Moldova a domnilor Ştefan Catargiu, Vasile Sturdza, Anastasie Panu . . . . . 1.—
Partea Românilor din Ardeal şi Ungaria în cultura românească (influenţe şi conflicte), de *N. Iorga* . . . . . —,20
Munţii Tămaş şi Tămăşel, de *Ioan Puşcariu* . . . . . —,20
Dinastia lui Radu Negru Vodă în Ungro-Vlahia (Valahia Mare) şi Dinastia Basarabilor în Oltenia (Valahia Mică) şi în Valahia Mare, de *Dr. Atanasiu M. Marienescu* . . . . . 1.—

www.dacoromanica.ro

Analele Academiei Române. L. B.

Tom. XXXIV.—Desbaterile Academiei în 1911—1912. . . . . 4.—

XXXIV.—Memoriile Secţiunii Istorice. . . . . . 20.—

Breasla Blănarilor din Botoşani, Catastihul şi actele ei, de *N. Iorga.* —,50

Pagini din istoria culturală: I. Privilegiul din 1815 al Târgului-Frumos. — II. Din viaţa moşnenilor vieri ai ţinutului Săcuienilor, de *N. Iorga* . . . . . 1.—

Insemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iaşi şi Bucureşti în istoria renaşterii României, de *Dimitrie A. Sturdza.*

—— —— VI. Anul 1858. Adunarea electivă din Iaşi . . . 1.—

—— —— VII. Anul 1858 Căimăcămia din Valahia a domnilor Emanoil Băleanu, Ioan Manu şi Ioan A. Filipescu şi influenţa precumpănitoare a Adunării Elective din Iaşi asupra Adunării Elective din Bucureşti 1,60

Turburări revoluţionare în Ţara-Românească între anii 184 –1843, de *Ioan C. Filitti* . . . . . 1.—

Contribuţii la istoria bisericii noastre: I. Despre Mănăstirea Neamţului. — II. Bălineşti, de *N. Iorga* . . . . . —,40

O scrisoare din 1679 a Mitropolitului Dosofteiu, de *I. Bogdan.* . —,50

Cetatea Ulmetum. Descoperirile primei campanii de săpături din vara anului 1911, de *Vasile Pârvan* . . . . . 5.—

Insemnătatea europeană a realizării definitive a dorinţelor rostite de Divanurile ad-hoc în 7/19 şi 9/21 Octomvrie 1857, de *Dimitrie A. Sturdza,* I . . . . . —,80

—— —— II. . . . . —,40

—— —— III. . . . . —,70

Nicolae Kretzulescu, 1812—1900—1912, de *A. D. Xenopol.* . . . . —,20

Gheorghe Asachi ca tipograf şi editor — după Catalogul lui din 1847, — de *N. Iorga* . . . . . —,60

Politica Austriei faţă de Unire. — I. Inainte de Conferinţele din Paris, de *N. Iorga* . . . . . —,30

Un ofiţer român în oastea lui Carol al XII-lea. — Câteva note,— de *N. Iorga* . . . . . —,20

Autoritatea faptului îndeplinit executat în 1866 de cei îndreptăţiţi, de *D. A. Sturdza* . . . . . 2.—

Notă despre un studiu al d-lui Millet, de *I. Kalinderu* . . . . —,20

Insemnătatea ţinuturilor de peste Prut pentru istoria Românilor şi pentru folclorul românesc, de *N. Iorga* . . . . . —,20

Norma ponderală dela Perinthus, de *M. C. Sutzu* . . . . . —,20

Un manifest românesc tipărit cu litere latine al Impăratului Leopold I din anul 1701, de *I. Ursu* . . . . . —,30

Contribuţii privitoare la relaţiile Bisericii româneşti cu Rusia în veacul XVII, de *Dr. Silviu Dragomir* . . . . . 2.—

Memoriu despre documentele cartografice privitoare la războiul din 1787—1791, de *N. Docan.* 1,20

» *XXXV.*—Desbaterile Academiei în 1912—1913 . . . . . *(Sub presă).*

» *XXXV.—Memoriile Secţiunii Istorice.* . . . . . *(Sub presă).*

Plângerea lui Ioan Sandu Sturza Vodă împotriva sudiţilor străini în Moldova, de *N. Iorga* . . . . . —,20

Din ţinuturile pierdute. Boieri şi răzeşi în Bucovina şi Basarabia în cele dintâi decenii după anexare, de *N. Iorga* . . . . 1.—

Câteva ştiri nouă privitoare la Istoria Românilor, de *N. Iorga* . —,30

Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani, de *N. Iorga* . . . . . —,50

Două plângeri ale episcopului de Râmnic Galaction, de *N. Iorga.* —,20

Versuri nouă ale lui Ienăchiţă Văcărescu, de *N. Iorga* . . . . . —20

Inst. de Arte Grafice «CAROL GOBL» S-sor I. St. Rasidescu.

www.dacoromanica.ro